

ТЛУМАЧЕННЯ КТМФЗ 2

Частки учасників кооперативних суб'єктів господарювання та подібні інструменти

Посилання

- МСФЗ 9 "Фінансові інструменти";
- МСФЗ 13 "Оцінка справедливої вартості";
- МСБО 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання" (переглянутий у 2003 р.)^{*}

Загальна інформація

- 1 Кооперативи та інші подібні суб'єкти господарювання створюються групами осіб з метою задоволення спільних економічних чи соціальних потреб. Національне законодавство здебільшого визначає кооператив як товариство, діяльність якого спрямовується на забезпечення економічного розвитку його учасників через ведення спільного бізнесу (принцип самопомоги). Частки, що належать членам кооперативів, часто характеризуються як частки учасників, паї тощо (далі за текстом "частки учасників").
- 2 МСБО 32 визначає принципи класифікації фінансових інструментів на фінансові зобов'язання і на власний капітал. Зокрема, ці принципи застосовуються до класифікації інструментів з правом дострокового погашення, яке дозволяє їх утримувачеві передати ці інструменти емітенту в обмін на готівку або на інший фінансовий інструмент. Ці принципи важко застосувати до часток учасників кооперативних суб'єктів господарювання і до подібних інструментів. Деякі члени Ради Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку звернулися за роз'ясненнями щодо того, яким чином належить застосовувати принципи МСБО 32 до часток учасників та до подібних фінансових інструментів, що мають певні властивості, та за яких обставин ці властивості впливають на класифікацію таких фінансових інструментів як зобов'язання чи як власний капітал.

Сфера застосування

- 3 Це Тлумачення слід застосовувати до фінансових інструментів, які належать до сфери застосування МСБО 32, у тому числі й до фінансових інструментів, випущених на користь учасників кооперативних суб'єктів господарювання, з метою засвідчення частки їх власності у певному суб'єкті господарювання. Це Тлумачення не поширюється на фінансові інструменти, які будуть чи можуть бути погашені інструменти власного капіталу суб'єкта господарювання.

Проблемне питання

- 4 Багато фінансових інструментів (у тому числі й частки учасників) мають характеристики власного капіталу, включаючи право голосу і право на отримання дивідендів. Деякі фінансові інструменти дають їх утримувачеві право вимоги викупу таких фінансових інструментів за грошові кошти чи за інший фінансовий актив, але вони можуть включати або бути об'єктом певних обмежень щодо можливості

^{*} У серпні 2005 р. МСБО 32 був замінений на МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання». У лютому 2008 р. РМСБО змінила МСБО 32 вимогою класифікувати фінансові інструменти як власний капітал, якщо ці інструменти мають всі характеристики та відповідають умовам пунктів 16А та 16Б або пунктів 16В та 16Г МСБО 32.

погашення таких фінансові інструментів. Яким чином слід оцінювати ці умови викупу під час визначення належної класифікації таких фінансових інструментів та їх віднесення до зобов'язань або ж до власного капіталу?

Консенсус

- 5 Передбачене контрактом право утримувача фінансового інструмента (у тому числі і частки учасників кооперативних суб'єктів господарювання) вимагати викупу само по собі не вимагає класифікації такого фінансового інструмента як фінансового зобов'язання. Радше сам суб'єкт господарювання, вирішуючи питання класифікації (фінансове зобов'язання чи власний капітал), повинен розглянути всі умови та терміни такого фінансового інструмента. Зазначені терміни та умови включають: відповідні місцеві закони, нормативні положення та статут суб'єкта господарювання, що є чинними на дату класифікації; тоді як очікувані в майбутньому зміни до зазначених законів, нормативних положень або статуту до уваги не беруться.
- 6 Частки учасників, які можна було б класифікувати як власний капітал за умови, якби ці учасники не мали права вимоги викупу, є власним капіталом за наявності однієї з умов, наведених у пунктах 7 і 8, або у разі якщо частки учасників мають всі належні характеристики і відповідають умовам, зазначеним у пунктах 16А та 16Б, або ж у пунктах 16В і 16Г МСБО 32. Депозити до запитання, в тому числі поточні рахунки та подібні контракти, які виникають, коли учасники виступають клієнтами, є фінансовими зобов'язаннями суб'єкта господарювання.
- 7 Частки учасників є власним капіталом, якщо суб'єкт господарювання має безумовне право відмови від здійснення викупу часток учасників.
- 8 Місцевий закон, нормативні положення або статут суб'єкта господарювання можуть передбачати різні види заборони на викуп часток учасників, наприклад, безумовну заборону або ж заборону, що базується на критеріях ліквідності. Якщо викуп є безумовно забороненим згідно з місцевим законом, нормативним положенням або статутом суб'єкта господарювання, то частки учасників є власним капіталом. Однак положення місцевого закону, нормативних положень або статуту суб'єкта господарювання, які забороняють викуп лише в разі виконання (чи невиконання) умов, як-от обмежена ліквідність, не ведуть до визначення часток учасників як власного капіталу.
- 9 Безумовна заборона може мати абсолютний характер у тому разі, якщо забороняється будь-який викуп. Безумовна заборона може бути й частковою, тобто вона може забороняти викуп часток учасників, якщо його результатом стане зменшення кількості часток учасників або зменшення суми капіталу, сплаченого за рахунок часток учасників, нижче визначеного рівня. Частки учасників, на які не поширюється заборона щодо викупу, є зобов'язаннями, за умови що суб'єкт господарювання не має безумовного права на відмову від викупу, як це зазначено в пункті 7, або ж якщо часткам учасників притаманні всі належні характеристики і вони відповідають умовам, зазначеним у пунктах 16А та 16Б, або ж у пунктах 16В і 16Г МСБО 32. У деяких випадках кількість часток або сума сплаченого капіталу, на які поширюється заборона викупу, може періодично змінюватися. Такі зміни в забороні на викуп ведуть до перерозподілу між фінансовими зобов'язаннями і власним капіталом.
- 10 При первісному визнанні суб'єкт господарювання повинен оцінювати свої фінансові зобов'язання, що передбачають викуп, за справедливою вартістю. Якщо йдеться про частки учасників з можливим викупом, суб'єкт господарювання оцінює справедливую вартість фінансового зобов'язання, що передбачає викуп, у розмірі, не меншому від максимальної суми, що підлягає виплаті згідно з умовами викупу (визначеними в статуті або у відповідному законі), дисконтованої від першої дати, на яку може бути висунута ця вимога (див. приклад 3).
- 11 Згідно з вимогами пункту 35 МСБО 32, виплати утримувачам інструментів власного капіталу визнаються безпосередньо у власному капіталі. Відсотки, дивіденди та інші надходження, пов'язані з фінансовими інструментами, які класифіковані як фінансові зобов'язання, є витратами незалежно від того, яку юридичну форму мають сплачені суми (дивіденди, відсотки чи щось інше).
- 12 Додаток, який є невід'ємною частиною консенсусу, містить приклади застосування цього консенсусу.

Розкриття інформації

- 13 Коли зміни в забороні на викуп ведуть до перерозподілу між фінансовими зобов'язаннями та власним капіталом, суб'єкт господарювання повинен окремо розкривати суму, час і причини зазначеного перерозподілу.

Дата набрання чинності

- 14 Дата набрання чинності та вимоги перехідного періоду для цього Тлумачення є такими самими, як і ті, що визначені для МСБО 32 (переглянутого в 2003 р.). Суб'єкт господарювання застосовує це Тлумачення до річних періодів, що починаються 1 січня 2005 р. або пізніше. Якщо суб'єкт господарювання застосовує це Тлумачення до періоду, що починається раніше 1 січня 2005 р., він розкриває цей факт. Це Тлумачення слід застосовувати ретроспективно.
- 14А Суб'єкт господарювання застосовує зміни у пунктах 6, 9, А1 та А12 до річних періодів, що починаються 1 січня 2009 р. або пізніше. Якщо суб'єкт господарювання застосовує документ *«Фінансові інструменти з правом дострокового погашення, та зобов'язання, що виникають при ліквідації»* (зміни до МСБО 32 та МСБО 1), випущений у лютому 2008 р., до більш раннього періоду, то зміни у пунктах 6, 9, А1 та А12 застосовуються до такого більш раннього періоду.
- 15 [Вилучено]
- 16 МСФЗ 13, виданий у травні 2011 р., змінив пункт А8. Суб'єкт господарювання застосовує цю зміну, якщо він застосовує МСФЗ 13.
- 17 Документ *"Щорічні вдосконалення Цикл 2009 – 2011 рр."*, випущений у травні 2012 р., змінив пункт 11. Суб'єкт господарювання застосовує цю зміну ретроспективно відповідно до МСБО 8 *"Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки"* до річних періодів, що починаються 1 січня 2013 р. або пізніше. Якщо суб'єкт господарювання застосовує цю зміну до МСБО 32, внесену внаслідок випуску документа *"Щорічні вдосконалення Цикл 2009 – 2011 рр."* (випущеного у травні 2012 р.), до більш раннього періоду, то зміна в пункті 11 застосовується до такого більш раннього періоду.
- 18 [Вилучено]
- 19 МСФЗ 9, випущений у липні 2014 р., змінив пункт А8 і А10 та вилучив пункти 15 і 18. Суб'єкт господарювання застосовує ці зміни, якщо він застосовує МСФЗ 9.

Додаток

Приклади застосування консенсусу

Цей додаток є невід'ємною частиною цього Тлумачення.

A1 Цей додаток містить сім прикладів застосування консенсусу КТМФЗ. Наведені приклади не є вичерпним переліком, можливі й інші комбінації фактів. Кожен приклад виходить з припущення, що не існує інших умов, ніж ті, що наведені у даних кожного прикладу, які б вимагали класифікації фінансового інструмента як фінансового зобов'язання, і що фінансовий інструмент не має всіх належних характеристик або ж не відповідає умовам, зазначеним у пунктах 16А та 16Б чи у пунктах 16В і 16Г МСБО 32.

Безумовне право відмови від викупу (пункт 7)

Приклад 1

Факти

A2 Статут суб'єкта господарювання визначає, що викуп може здійснюватися за виключним рішенням суб'єкта господарювання, і не містить жодних інших деталей або обмежень стосовно цього рішення. У минулому цей суб'єкт господарювання ніколи не відмовляв у викупі часток, що належать членам, хоча керівний орган і наділений таким правом.

Класифікація

A3 Суб'єкт господарювання має безумовне право відмови у викупі, а частки учасників є власним капіталом. МСБО 32 визначає принципи класифікації, які базуються на умовах фінансового інструмента, і зазначає, що минула практика або ж наміри щодо здійснення виплат за власним розсудом не приводять до класифікації фінансового інструменту як фінансового зобов'язання. Пункт 26 КЗ МСБО 32 зазначає:

Коли привілейовані акції не підлягають викупу, відповідна класифікація визначається іншими правами, які можуть додаватися до акцій. Класифікація ґрунтується на оцінці сутності контрактних угод і визначенні фінансового зобов'язання та інструмента власного капіталу. Коли виплата дивідендів утримувачам привілейованих акцій (кумулятивних чи некумулятивних) здійснюється на розсуд емітента, то акції є інструментами власного капіталу. На класифікацію привілейованої акції як інструмента власного капіталу або як фінансового зобов'язання не впливає, наприклад:

- а) минулий досвід здійснення виплат;
- б) намір зробити виплати в майбутньому;
- в) можливий негативний вплив на ціну звичайних акцій емітента, якщо виплати не здійснюються (унаслідок обмежень щодо виплати дивідендів за звичайними акціями, якщо не сплачуються дивіденди за привілейованими акціями);
- г) сума резервів емітента;
- г) очікування емітента щодо прибутку чи збитку за період; або
- д) спроможність чи неспроможність емітента впливати на суму прибутку чи збитку за період.

Приклад 2

Факти

- A4 У статуті емітента зазначено, що викуп здійснюється за виключним розсудом суб'єкта господарювання. Однак далі статут визначає, що згода на задоволення вимоги викупу здійснюється автоматично за винятком випадків, коли суб'єкт господарювання не може здійснити виплати, не порушуючи місцеві нормативні положення стосовно ліквідності або резервів.

Класифікація

- A5 Суб'єкт господарювання не має безумовного права на відмову від викупу, а частки учасників є фінансовим зобов'язанням. Зазначені вище обмеження базуються на здатності суб'єкта господарювання погашати свої зобов'язання. Вони обмежують викуп тільки в разі недотримання вимог щодо ліквідності та резервів і тільки до того часу, коли вони будуть виконані. Таким чином, згідно з принципами, викладеними в МСБО 32, вони не приводять до класифікації фінансового інструмента як власного капіталу. Пункт 25 КЗ до МСБО 32 зазначає:

Привілейовані акції можуть випускатися з різними правами. При визначенні того, чи є привілейована акція фінансовим зобов'язанням або інструментом власного капіталу, емітент оцінює конкретні права, які додаються до акції з метою визначення, чи має вона основну характеристику фінансового зобов'язання. Наприклад, привілейована акція, яка передбачає погашення на конкретну дату або за правом опціону утримувача, містить фінансове зобов'язання, оскільки емітент має зобов'язання надати фінансові активи утримувачеві акції. Потенційна нездатність емітента виконати зобов'язання щодо викупу привілейованих акцій, коли того вимагають контрактні умови, чи то через брак коштів, чи через наявність законодавчих обмежень, чи нестачу прибутків або резервів, не призводить до зникнення зобов'язання.

Заборона викупу (пункти 8 та 9)

Приклад 3

Факти

- A6 Кооперативний суб'єкт господарювання в різні періоди часу випустив частки для своїх учасників за різною вартістю, а саме:
- 1 січня 20x1 р. 100 000 часток вартістю 10 ВО кожна (1 000 000 ВО);
 - 1 січня 20x2 р. 100 000 часток вартістю 20 ВО кожна (додатково на суму 2 000 000 ВО, а отже, загальна сума випущених часток становить 3 000 000 ВО).

Частки підлягають викупу на вимогу за сумою їх випуску.

- A7 Статут цього суб'єкта господарювання визначає, що кумулятивна сума викупу не може перевищувати 20 відсотків найбільшої кількості часток його учасників, що перебували в обігу в будь-який момент часу. За станом на 31 грудня 20x2 р. суб'єкт господарювання мав в обігу 200 000 акцій, що складає найбільшу кількість часток його учасників, що будь-коли перебували в обігу; в минулому викуп часток не здійснювався. На 1 січня 20x3 р. суб'єкт господарювання вносить зміни до свого статуту і збільшує дозволений рівень кумулятивного викупу часток до 25 відсотків від найбільшої кількості часток його учасників, що перебувають в обігу в будь-який момент часу.

Класифікація

До внесення змін до статуту

- A8 Частки учасників, які перевищують межу, встановлену для заборони викупу, є фінансовими зобов'язаннями. При первісному визнанні кооперативний суб'єкт господарювання оцінює це фінансове зобов'язання за справедливою вартістю. Оскільки ці частки підлягають викупу на вимогу, кооперативний суб'єкт господарювання визначає справедливую вартість таких фінансових зобов'язань відповідно до пункту 47 МСФЗ 13, який твердить: "Справедлива вартість фінансового зобов'язання з

характеристикою “до запитання” (наприклад, депозит до запитання) не є меншою, ніж сума, що підлягає сплаті за вимогою...”. Відповідно, кооперативний суб’єкт господарювання класифікує максимальну суму до сплати за вимогою як фінансові зобов’язання згідно з положеннями про викуп.

- A9 На 1 січня 20x1 р. максимальна сума виплати згідно з положеннями про викуп становить 20 000 часток по 10 ВО кожна і, відповідно, суб’єкт господарювання класифікує 200 000 ВО як фінансові зобов’язання, а 800 000 ВО як власний капітал. Однак 1 січня 20x2 р. через новий випуск часток за ціною 20 ВО, максимальна сума виплат згідно з положеннями про викуп збільшується до 40 000 часток по 20 ВО кожна. Випуск додаткових часток за ціною 20 ВО створює нове зобов’язання, яке при первісному визнанні оцінюють за справедливою вартістю. Після випуску цих часток зобов’язання становить 20 відсотків від загальної кількості часток у випуску (200 000), оцінених по 20 ВО (або 800 000 ВО). Це вимагає визнання додаткових зобов’язань розміром 600 000 ВО. У цьому прикладі не визнається ні прибуток, ані збиток. Відповідно, тепер суб’єкт господарювання класифікує 800 000 ВО як фінансові зобов’язання, а 2 200 000 ВО як власний капітал. У цьому прикладі робиться припущення, що в період між 1 січня 20x1 р. і 31 грудня 20x2 р. зазначені суми залишаються без змін.

Після внесення змін до статуту

- A10 Після внесення змін до статуту від кооперативного суб’єкта господарювання тепер можуть вимагати здійснення викупу у розмірі максимум 25 відсотків його часток в обігу, або ж щонайбільше 50 000 часток по 20 ВО кожна. Відповідно, 1 січня 20x3 р. кооперативний суб’єкт господарювання класифікує як фінансове зобов’язання суму 1 000 000 ВО, що становить максимальну суму виплат на вимогу згідно з положеннями про викуп, визначеними відповідно до пункту 47 МСФЗ 13. Таким чином, 1 січня 20x3 р. він переводить з власного капіталу до фінансових зобов’язань суму 200 000 ВО, залишаючи 2 000 000 ВО класифікованими як власний капітал. У цьому прикладі суб’єкт господарювання не визнає прибутку або збитку внаслідок такої зміни.

Приклад 4

Факти

- A11 Місцевий закон, який регулює діяльність кооперативів, або умови статуту суб’єкта господарювання забороняють суб’єктові господарювання здійснювати викуп часток учасників, якщо в результаті їх викупу він зменшить сплачений капітал до рівня нижчого за 75 відсотків від найвищої суми сплаченої частки капіталу учасників. Найвища сума для цього кооперативу становить 1 000 000 ВО. В кінці звітного періоду сума сплаченого капіталу становить 900 000 ВО.

Класифікація

- A12 У цьому випадку 750 000 ВО буде класифіковано як власний капітал, а 150 000 ВО – як фінансові зобов’язання. На додаток до вже процитованих пунктів, пункт 186) МСБО 32 зазначає:

...фінансовий інструмент, який надає утримувачеві право повернути його емітентові в обмін на грошові кошти чи інший фінансовий актив (“інструмент з правом дострокового погашення”), є фінансовим зобов’язанням, за винятком тих інструментів, які класифікуються як інструменти власного капіталу відповідно до пунктів 16А та 16Б, або пунктів 16В та 16Г. Такий фінансовий інструмент є фінансовим зобов’язанням навіть якщо сума грошових коштів чи інших фінансових активів визначаються на основі індексу або іншої статті, які можуть збільшуватися чи зменшуватися. Існування опціону для утримувача на повернення інструмента емітентові в обмін на грошові кошти чи інший фінансовий актив означає, що інструмент з правом дострокового погашення відповідає визначенню фінансового зобов’язання за винятком інструментів, класифікованих як інструменти власного капіталу відповідно до пунктів 16А та 16Б, або ж пунктів 16В та 16Г.

- A13 Заборона викупу у цьому прикладі, відрізняється від обмежень, зазначених у пунктах 19 та К325 МСБО 32. Ці обмеження обумовлені обмеженнями здатності суб’єкта господарювання виплатити суму за фінансовим зобов’язанням, що підлягає сплаті, тобто вони запобігають виплатам за зобов’язаннями тільки в разі невиконання визначених умов. На відміну від такої ситуації, цей приклад розглядає безумовну заборону викупу, який перевищує певну суму, незалежно від здатності суб’єкта господарювання викупити частки учасників (наприклад, ураховуючи його грошові ресурси, прибуток або резерви виплат). Насправді заборона на викуп захищає суб’єкт господарювання від прийняття будь-якого фінансового зобов’язання викупити більше, ніж зазначена сума сплаченого капіталу. Таким

чином, частина часток, на які поширюється заборона викупу, не являють собою фінансове зобов'язання. І хоч частки кожного члена можуть підлягати викупу окремо, частина загальної кількості часток в обігу не підлягатиме викупу за будь-яких обставин за винятком ліквідації суб'єкта господарювання.

Приклад 5

Факти

A14 Факти, використані в цьому прикладі, наведені в прикладі 4. Крім того, на кінець звітної періоду вимоги щодо ліквідності, встановлені у місцевій юрисдикції, не дозволяють суб'єктові господарювання викупити будь-які частки учасників, окрім випадків, коли наявні грошові кошти та короткострокові інвестиції перевищують установлену суму. В результаті цих вимог щодо ліквідності на кінець звітної періоду суб'єкт господарювання не може виплатити більше, ніж 50 000 ВО для викупу часток учасників.

Класифікація

A15 Як і в прикладі 4, суб'єкт господарювання класифікує 750 000 ВО як власний капітал, а 150 000 ВО як фінансові зобов'язання. Це пояснюється тим, що сума, класифікована як зобов'язання, базується на безумовному праві суб'єкта господарювання на відмову від викупу, а не обумовлених ситуацією обмеженнях, які забороняють викуп тільки в разі недотримання вимог щодо ліквідності чи інших умов до того моменту, коли вони будуть виконані. У цьому випадку слід застосовувати положення пунктів 19 та K325 МСБО 32.

Приклад 6

Факти

A16 Статут суб'єкта господарювання забороняє здійснювати викуп часток учасників за винятком викупу в обсягах надходжень, отриманих від випуску додаткових часток учасників новим або чинним учасникам протягом трьох попередніх років. Надходження від випуску часток учасників мають бути спрямовані на викуп часток, щодо яких учасниками висунуті вимоги викупу. Протягом цих трьох попередніх років надходження від випуску часток учасників становили 12 000 ВО, а викуп часток учасників не здійснювався.

Класифікація

A17 Суб'єкт господарювання класифікує 12 000 ВО часток учасників як фінансові зобов'язання. Згідно з висновками, наведеними у прикладі 4, частки учасників, на які поширюється безумовна заборона викупу, не є фінансовими зобов'язаннями. Ця безумовна заборона стосується суми, що дорівнює надходженням від часток, випущених три і більше роки тому, і, відповідно, цю суму належить класифікувати як власний капітал. Однак безумовна заборона викупу не поширюється на суму, що дорівнює надходженням від будь-яких часток, емітованих у попередні три роки. Відповідно, надходження від випуску часток учасників у попередні три роки приводять до виникнення фінансового зобов'язання, яке існуватиме доки суму цих надходжень не буде вичерпано для викупу часток учасників. У результаті суб'єкт господарювання має фінансове зобов'язання, яке дорівнює сумі надходжень від випуску часток протягом трьох попередніх років, за вирахування сум, спрямованих на викуп протягом цього періоду.

Приклад 7

Факти

A18 Суб'єкт господарювання є кооперативним банком. Місцеве законодавство, яке регулює діяльність кооперативних банків, визначає, що мінімум 50 відсотків загальної суми “непогашених зобов'язань” (термін, визначений у нормативних положеннях, для включення пайових рахунків учасників) мають

бути представлені у вигляді сплаченого капіталу учасників. Наслідком цього нормативного положення є те, що в разі якщо всі непогашені зобов'язання кооперативу представлені у вигляді часток учасників, він може викупити всі частки. На 31 грудня 20x1 р. суб'єкт господарювання має непогашені зобов'язання розміром 200 000 ВО, з яких 125 000 ВО представлені пайовими рахунками учасників. Умови, визначені для пайових рахунків учасників, дозволяють утримувачеві вимагати їх викупу, а статут суб'єкта господарювання не містить жодних обмежень щодо викупу.

Класифікація

- A19 У цьому прикладі частки учасників класифікуються як фінансові зобов'язання. Заборона на викуп подібна до обмежень, наведених у пунктах 19 та K325 МСБО 32. Це обмеження обумовлене обмеженням здатності суб'єкта господарювання виплатити суму, що підлягає сплаті за фінансовим зобов'язанням, тобто вони запобігають виплатам за зобов'язаннями в разі невиконання визначених умов. У даному випадку, в разі погашення суб'єктом господарювання всіх своїх інших зобов'язань (75 000 ВО), від нього можуть вимагати здійснення викупу усієї суми часток учасників. Відповідно, заборона викупу не захищає суб'єкта господарювання від необхідності виконання фінансових зобов'язань щодо викупу зазначеної кількості часток членів учасників або визначеної суми сплаченого капіталу. Вона дозволяє суб'єктові господарювання лише відстрочити викуп у часі до того моменту, коли будуть виконані умови (тобто до погашення інших зобов'язань). У цьому прикладі на частки учасників не поширюється безумовна заборона викупу, відтак вони класифікуються як фінансові зобов'язання.